

Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR

2. díl výsledky empirických šetření

Ing. Mgr. Martin Lux
Ing. Petr Sunega
Mgr. Martina Mikeszová
doc. Ing. Jiří Večerník, CSc.
RNDr. František Matyáš

Výzkumná studie z projektu podpořeného
Ministerstvem pro místní rozvoj
v rámci programu WA – Výzkum
pro potřeby státní správy (WA-027-05-Z02)

Sociologický ústav AV ČR

Tato publikace byla vytvořena v rámci grantu „Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR“ podpořeného Ministerstvem pro místní rozvoj. Číslo grantu: WA-027-05-Z02.

Kontakt na autory:

martin.lux@soc.cas.cz

petr.sunega@soc.cas.cz

martina.mikeszova@soc.cas.cz

jiri.vecernik@soc.cas.cz

matyas@urspraha.cz

Sociologický ústav AV ČR

Jilská 1

110 00 Praha 1

Česká republika

Telefon: (+420) 222 221 655

Fax: (+420) 222 221 658

<http://seb.soc.cas.cz>

<http://www.soc.cas.cz>

© Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha 2006.

ISBN 80-7330-108-3 (2. díl)

ISBN 80-7330-102-4 (soubor)

ISBN 80-7330-107-5 (1. díl)

Obsah

Úvod	5
1. Sekundární analýzy dat z vybraných sociologických šetření v ČR	7
1.1 Výzkum veřejného mínění – Naše společnost 2003	7
1.2 Reprezentativní výzkum Deset let transformace 1999	8
1.3 Reprezentativní výzkum ISSP Národní identita 2003	9
1.4 Výzkum Postoje k bydlení 2001	10
1.5 Závěr ze sekundární analýzy datových souborů	14
2. Primární analýzy dat ze sociologických výzkumů provedených v rámci projektu	16
2.1 První celostátní dotazníkové šetření – výzkum CVVM (listopad 2005)	16
2.1.1 Závěr	23
2.2 Doplnková kvalitativní a kvantitativní sociologická šetření	23
2.2.1 Kvantitativní (dotazníkové) šetření mezi nezaměstnanými lidmi v Opavě	26
2.2.2 Kvalitativní šetření nezaměstnaných lidí a lidí stěhujících se za prací	32
Praha	33
Opava	38
Závěr	42
2.2.3 Sonda (případová studie) v průmyslové zóně Kolín-Ovčáry	43
Kontext	44
Sonda do názorů na bydlení a zaměstnání mezi nájemníky v lokalitě „Kasárna“	49
Závěr	51
2.3 Druhé celostátní dotazníkové šetření – výzkum CVVM (říjen 2006)	52
2.3.1 Výsledky – vliv podmínek bydlení na zamýšlenou mobilitu za prací	54
2.3.2 Výsledky – nástroje bytové politiky podporující mobilitu za prací	62
2.3.3 Závěr	64
3. Závěry a doporučení projektu	68
Literatura	77
Příloha 1: Dotazník z výzkumu CVVM v listopadu 2005 (vybrané otázky týkající se projektu)	81
Příloha 2: Instrukce pro vedoucí skupinových rozhovorů s nezaměstnanými lidmi při dotazníkovém šetření v Opavě	90
Příloha 3: Dotazník pro šetření mezi nezaměstnanými lidmi v Opavě	93
Příloha 4: Prosté frekvence odpovědí na vybrané otázky z dotazníkového šetření v Opavě	110
Příloha 5: Diskutované možnosti výpomoci státu při stěhování za pracovními příležitostmi při skupinových diskusích	121
Příloha 6: Dotazník z výzkumu CVVM v říjnu 2006 (vybrané otázky týkající se projektu)	123

Úvod

Druhý díl studie vytvořené v rámci projektu „Analýza opatření bytové politiky směřujících k podpoře flexibility práce v ČR“, finančně podpořené Ministerstvem pro místní rozvoj (zakázka číslo WA-027-05-Z02), se věnuje výsledkům statistických analýz vybraných empirických výzkumů (zpravidla dotazníkových sociologických šetření) provedených v České republice buď přímo nebo doplňkově k tématu migrace (prostorové mobility) českých domácností za pracovními příležitostmi. Mimo prezentaci výsledků analýz vybraných sociologických výzkumů realizovaných ještě před započítím projektu, které se spíše doplňkově věnovaly tématu migrace za pracovními příležitostmi, řešitelský tým realizoval a statisticky zpracoval řadu kvantitativních i kvalitativních sociologických šetření v rámci řešení tohoto projektu: dvě dotazníková šetření na vzorku celé české populace formou přiřazení sady otázek do pravidelných omnibusových šetření Centra pro výzkum veřejného mínění (v listopadu 2005 a v říjnu 2006), dotazníkové šetření mezi uchazeči o zaměstnání (nezaměstnanými lidmi) v okrese Opava (na jaře 2006), čtyři kvalitativní šetření (metodou skupinkových diskusí, *focus groups*) mezi uchazeči o zaměstnání (nezaměstnanými lidmi) v okrese Opava a mezi lidmi, kteří se za pracovní příležitosti přestěhovali do Prahy (v květnu a červnu 2006), a kvalitativní sondu (případovou studii) týkající se veřejné podpory v oblasti bytové politiky v průmyslové zóně Kolín-Ovčáry (v první polovině roku 2006).

Hlavními cíli datových analýz sekundárních dat a provedení a analýz nově realizovaných výzkumů bylo:

- zjištění vlivu právního důvodu užívání bydlení¹ a regulace nájemného na zamýšlenou prostorovou mobilitu českých domácností za pracovními příležitostmi a zhodnocení váhy vlivu právního důvodu užívání bydlení (resp. váhy vlivu regulace nájemného) na zamýšlenou prostorovou mobilitu českých domácností za pracovními příležitostmi při porovnání s vahou jiných možných, zejména pak kulturních a psychologických, faktorů;
- doporučení programů (nástrojů, podpor) v oblasti bytové politiky, které by mohly, při snaze o co nejvyšší efektivitu, přispět ke zvýšení prostorové mobility českých domácností za pracovními příležitostmi.

Nově realizované výzkumy byly připravovány v intencích teoreticko-empirického rámce vymezeného v prvním díle této studie a s využitím metod a poznatků z dosavadních zahraničních empirických výzkumů věnujících se danému tématu a obsáhle popsaných rovněž v prvním díle této studie. V tomto kontextu se tento projekt zařadil vedle ostatních zahraničních výzkumů, jejichž výsledky byly publikovány v prestižních odborných časopisech. Mimo to, řešitelé projektu kladli velký důraz na to, aby výsledky šetření mohly být přímo prakticky využity, bude-li to zapotřebí, v českém prostředí, charakteristickém, jak ukázaly prvotní analýzy prezentované v prvním díle studie, velmi nízkou úrovní obecné i pracovní migrace. Řešitelé tedy kladli při přípravě šetření důraz na aplikaci výsledků šetření. Snahou bylo doporučit taková opatření, která by byla nejen akceptována českou veřejností, ale která by byla pokud možno co nejefektivnější (tedy najít takové nástroje, které by mohly dosáhnout stanoveného cíle za co možná nejnížších veřejných výdajů). Pro tento účel bylo nutné využít mírně nestandardních postupů při dotazníkových výzkumech a zejména pak doplnit zjištění z kvantitativních výzkumů o poznatky ze skupinkových diskusí (kvalitativních šetření). Skupinkové diskuse proběhly jak mezi registrovanými uchazeči o zaměstnání (nezaměstnanými lidmi) v místě s vysokou nezaměstnaností a nízkou emigrací za pracovními příležitostmi, tak mezi lidmi, kteří se za práci přestěhovali, a to do místa s největší škálou pracovních příležitostí, ale také s nejméně finančně dostupným bydlením, tedy do Prahy. Tímto způsobem bylo možné upřesnit hlavní faktory, postoje, které mohou vést člověka ke změně postoje ve prospěch stěhování za prací. Náplň doplňkových šetření byla vždy konzultována s určenými zástupci zadavatele studie, Ministerstva pro místní rozvoj, kteří se zpravidla podíleli i na konečné přípravě dotazníkových šetření i se přímo zúčastnili některých skupinkových diskusí.

¹ Právní důvod užívání bydlení poukazuje na první vztah uživatele nemovitosti (domácnosti, jednotlivce) k užívané nemovitosti. V zásadě se, v tomto kontextu, odlišuje zejména vlastnický a nájemní vztah k bydlení, resp. vlastnické a nájemní bydlení (v případě, kdy je předmětem výzkumu nikoliv domácnost, ale jednotlivec, uvažuje se též o skupině osob bez vlastního právního vztahu k užívanému bydlení, např. děti žijící u rodičů). Vedle těchto základních forem právního důvodu užívání bydlení existují přirozeně i dodatečné formy hybridní povahy (družstevní bydlení), stejně jako subkategorie základních forem (zejména v oblasti nájemního bydlení se z důvodu rozdílných pravidel při utváření nájemného zpravidla rozděluje sociální nájemní bydlení od soukromého nájemního bydlení).

V první části tohoto dílu studie se budeme věnovat základním výsledkům z úvodních analýz dat sekundárních datových zdrojů, tj. z vybraných sociologických šetření, které byly provedeny v České republice nezávisle na tomto projektu a které se, byť často jen okrajově, věnovaly též problematice prostorové mobility lidí či domácností za prací. V této souvislosti bude největší prostor věnován výsledkům analýz datového souboru z výzkumu *Postoje k bydlení 2001*, který se věnoval zejména problematice bydlení a bytové politiky. Náplní další části tohoto dílu studie je pak prezentace výsledků z doplňkových kvantitativních i kvalitativních šetření, jež byla realizována jako součást řešení tohoto projektu. V závěru budou shrnuty hlavní zjištění celého projektu, tedy závěry z obou dílů předkládané studie.

Datové soubory z kvantitativních výzkumů byly statisticky zpracovány standardní metodikou kvantitativního sociologického výzkumu. Při hodnocení statistické významnosti vztahů byly užity testy *chi-kvadrát* (pro kategorizované proměnné) nebo korelační koeficienty (pro spojité proměnné). Při zkoumání významnosti vlivu jednotlivých faktorů v souvislosti s vlivy jiných faktorů bylo užito standardních vícerozměrných statistických metod – faktorové analýzy (pro zjištění latentních proměnných týkajících se, převážně, psychologie osobnosti nebo životního stylu respondenta), lineární regresní analýzy, binární logistické regresní analýzy i ordinální logistické regresní analýzy. Specifikace testů (jejich definice, způsob výpočtu a jiné) ani rozbor metodiky vícerozměrných statistických analýz není v textu studie proveden, i když je zde zpravidla argumentován důvod, proč byl využit právě určitý typ analýzy. Výsledky těchto analýz jsou však vždy prezentovány ve formě srozumitelné i čtenářům, kteří s jejich metodikou seznámení nejsou.

V případě prezentace výsledků kvantitativních šetření jsou rovněž v textu často uváděny jednoduché frekvence, tj. podíly respondentů, kteří na danou otázkou odpověděli kladně či záporně. Tyto frekvence jsou povětšinou uváděny pouze jako potvrzení významných statistických závislostí či rozdílů mezi různě definovanými skupinami respondentů. Vzhledem k tomu, že většina výzkumů nebyla provedena na reprezentativním vzorku české populace, že vzorek populace byl často relativně malý (u omnibusových šetření Centra pro výzkum veřejného mínění pouze přibližně 1.000 respondentů) a také vzhledem k tomu, že se často jedná o postojové otázky, jejichž odpověď může být výrazně ovlivněna délkou dotazníku (tedy únavou dotazovaného), obsahem dotazníku (náročností otázek), strukturou dotazníku (tj. kde je daná otázka v dotazníku zařazena, zda-li na začátku nebo naopak na konci) i formou otázky (zda-li je otázka pokládána samostatně nebo v baterii s jinými otázkami), je nutné tyto jednoduché frekvence považovat spíše jen za podpůrný argument pro deklarovanou statistickou významnost vztahů. Zkušenost z kvantitativních sociologických výzkumů totiž ukazuje, že zatímco statistická významnost faktorů ovlivňujících určité postoje (resp. významnost struktury utváření těchto postojů) je relativně stabilní, tedy i relativně spolehlivou výpovědí o sociální realitě, prezentace jednoduchých frekvencí (tedy například podílu občanů souhlasících s určitým postojem) je naopak výpovědí relativně měkkou a nestabilní (o to více, nejsou-li splněny všechny podmínky rozsáhlého reprezentativního výzkumu).